

TAVALLO VA SO‘FIZODA SHE’RIYATIDA MILLIY UYG‘ONISH VA MILLIY O‘ZLIK MASALALARINING BADIY TALQINI

Jabborova Xoljonoy Xojanapas qizi

Adabiyotshunoslik (o‘zbek adabiyoti) mutaxassisligi magistranti

Urganch davlat universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada jadid adabiyotining yirik namoyandalari Tavallo va So‘fizoda she‘riyatida milliy uyg‘onish hamda milliy o‘zlik masalalarining badiiy ifodasi qiyosiy jihatdan tahlil qilinadi. Shoirarning xalqni ma‘rifatga chorlash, milliy ongni shakllantirish, jaholat va mutaassiblikni tanqid qilish borasidagi qarashlari yoritiladi. Shuningdek, ularning ijodida milliy g‘oya, Vatanga muhabbat va taraqqiyot g‘oyalarining badiiy talqini ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: jadidchilik, milliy uyg‘onish, milliy o‘zlik, Tavallo, So‘fizoda, ma‘rifatparvarlik, milliy ong, badiiy talqin.

Kirish

XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Turkistonda yuz bergan siyosiy va ijtimoiy o‘zgarishlar millat hayotiga katta ta’sir ko‘rsatdi. Chor Rossiyasi mustamlakachilik siyosati natijasida xalqning milliy qadriyatlari, ta’lim tizimi va ma’naviy hayotida jiddiy inqiroz yuzaga keldi. Ana shunday murakkab tarixiy sharoitda jadidchilik harakati maydonga chiqib, xalqni ilm-ma‘rifat orqali taraqqiyot sari yetaklashni o‘z oldiga maqsad qilib qo‘ydi[1.42]. Jadid adabiyoti milliy uyg‘onishning eng muhim ma’naviy omillaridan biri sifatida shakllandi.

Tavallo va So‘fizoda ana shu harakatning faol vakillari bo‘lib, ular she‘riyatni xalqni uyg‘otish, milliy o‘zlikni anglatish va Vatan ravnaqiga xizmat qiluvchi badiiy vosita darajasiga ko‘tardilar. Har ikki ijodkorning asarlarida milliy g‘urur, ma‘rifat, ozod fikrlash va taraqqiyot g‘oyalari yetakchi o‘rin egallaydi.

Tavallo jadid she‘riyatining xalqparvar va ma‘rifatparvar shoirlaridan biri hisoblanadi. Uning ijodida milliy uyg‘onish masalasi xalqni ilm olishga, zamonaviy bilimlarni egallashga va millat ravnaqi uchun xizmat qilishga undash orqali ifodalanadi. Shoirning nazarida millatning taraqqiyoti avvalo insonning ma‘naviy kamoloti bilan bog‘liq.

Tavallo she‘rlarida Vatan taqdiri, xalqning kelajagi va milliy birlik masalalari alohida o‘rin tutadi. Shoir xalqni loqaydlik va jaholatdan voz kechishga, zamon bilan hamnafas yashashga chorlaydi. Uning badiiy uslubi sodda, ravon va xalqchil bo‘lib, she‘rlarida murojaat, da‘vat va nasihat usullari keng qo‘llanadi. Shu sababli Tavallo she‘riyati o‘quvchini bevosita fikrlashga va jamiyat oldidagi mas‘uliyatini anglashga undaydi.

Tavallo uchun milliy o‘zlikni anglash – bu ona tilini, milliy qadriyatlarni, tarixni va madaniyatni asrash, xalq manfaatini shaxsiy manfaatdan ustun qo‘yish demakdir. Uning asarlarida ma‘rifat va ilm milliy taraqqiyotning asosiy omili sifatida talqin etiladi[4.25-31].

So‘fizoda jadid adabiyotida satirik yo‘nalishning yetuk vakillaridan biridir. Uning ijodida milliy uyg‘onish g‘oyasi jamiyatdagi salbiy illatlarni fosh etish orqali yoritiladi. Shoir mutaassiblik, savodsizlik, poraxo‘rlik va eskicha tafakkurni keskin tanqid qilib, xalqni o‘z hayotiga tanqidiy nazar bilan qarashga undaydi[6.37-45].

So‘fizoda she‘rlarida kinoya va istehzo muhim badiiy vosita hisoblanadi. Shoir kulgi orqali jamiyatdagi eng dolzarb muammolarni ochib beradi. Uning fikricha, millatning taraqqiyoti ilm-fan, zamonaviy ta‘lim va erkin fikrlash bilan chambarchas bog‘liq.

Soʻfizoda milliy oʻzlikni faqat tarixiy merosni ulugʻlash bilan emas, balki xalqning maʼnaviy kamchiliklarini bartaraf etish orqali ham shakllantirish mumkinligini koʻrsatadi. Shu bois uning sheʼriyati nafaqat badiiy, balki katta tarbiyaviy ahamiyatga ham ega.

Qiyosiy tahlil

Tavallo va Soʻfizoda ijodi oʻrtasida umumiylik ham, farqli jihatlar ham mavjud. Har ikki shoir jadid adabiyotining asosiy gʻoyalarini ilgari surib, xalqni ilm-maʼrifatga, milliy birlikka va taraqqiyotga daʼvat etgan[7.154-161]. Biroq ular badiiy maqsadlariga turli usullar orqali erishganlar.

Tavallo koʻproq lirizm, nasihat va ruhlantirish usulidan foydalangan boʻlsa, Soʻfizoda satira va kinoya orqali jamiyatdagi muammolarni ochib bergan. Tavallo xalqni ezgu maqsadlar sari yetaklashga intilgan boʻlsa, Soʻfizoda mavjud kamchiliklarni tanqid qilish orqali milliy ongni uygʻotishga harakat qilgan.

Har ikki ijodkor uchun milliy uygʻonishning asosiy omili – ilm, maʼrifat va milliy oʻzlikni anglashdir. Ularning sheʼriyatida Vatanga muhabbat, xalq manfaatini himoya qilish, yosh avlodni zamonaviy bilimlar asosida tarbiyalash gʻoyalari yetakchi oʻrin egallaydi.

Xulosa

Tavallo va Soʻfizoda jadid adabiyotining milliy uygʻonish gʻoyalarini badiiy jihatdan yuksak darajada ifoda etgan ijodkorlardir. Tavallo xalqni ilm-maʼrifat va taraqqiyot sari chorlagan boʻlsa, Soʻfizoda jamiyatdagi salbiy illatlarni satira vositasida fosh etish orqali milliy oʻzlikni anglash zarurligini asoslagan.

Har ikki shoir ijodida milliy gʻurur, Vatanga sadoqat, maʼnaviy barkamollik va zamonaviy tafakkur gʻoyalari ustuvor ahamiyat kasb etadi. Ularning badiiy merosi bugungi kunda ham yosh avlodni vatanparvarlik, milliy qadriyatlarga hurmat va ilm-maʼrifat ruhida tarbiyalashda muhim manba boʻlib xizmat qiladi. Shu sababli Tavallo va Soʻfizoda ijodini

zamonaviy adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan o'rganish ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qosimov B. Jadid adabiyoti. – Toshkent: Sharq, 2004.
2. Karimov N. XX asr o'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 1999.
3. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O'qituvchi, 1992.
4. Behbudiy M. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Fan, 1999.
5. So'fizoda S. Tanlangan asarlar. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1983.
6. Tavallo. She'rlar. – Toshkent: Adabiyot va san'at, 1975.
7. Zohidov V. O'zbek adabiyoti tarixidan. – Toshkent: Fan, 1980.
8. Mirzayev S. O'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2005.